

Ks. Roman BARTNICKI

## AUTORSTWO EWANGELII WEDŁUG ŚW. MATEUSZA w świetle świadectw starożytnego Kościoła i współczesnych dyskusji

Treść: 1. Przekaz starożytnego Kościoła. 2. Pierwotny język Ewangelii Mateusza. 3. Kim był Mateusz. 4. Hipotezy co do autorstwa Ewangelii Mateusza.

Do problemów dyskutowanych we współczesnej biblistyce należy także kwestia autorstwa pierwszej Ewangelii. Różne można spotkać w tej sprawie opinie. W rozwiązaniu tego zagadnienia dopomóc może szersze uwzględnienie świadectw starożytnego Kościoła. W niniejszym artykule podjęta zostanie próba dokładniejszego przedstawienia wypowiedzi Ojców Kościoła na ten temat, co powinno dopomóc w ocenie argumentów wysuwanych w dyskusji nad problemem autorstwa Ewangelii według św. Mateusza.

### 1. Przekaz starożytnego Kościoła

#### a. Papiasz

Najstarsza wiadomość o Ewangelii Mateusza pochodzi od Papiasza, biskupa Hierapolis (około r. 130). Biskup Euzebiusz z Cezarei (zm. 339 r.) w swojej Historii Kościoła zacytował kilka ważnych wypowiedzi na temat Ewangelii Mateusza z zaginionego, pięciotomowego dzieła Papiasza. Ze względu na wielkie znaczenie tej wypowiedzi, trzeba ją zacytować w tłumaczeniu polskim:

*Mateusz uporządkował więc w języku hebrajskim logia (hebraidi dialekto ta logia), a każdy je tłumaczył (lub: interpretował - hermeneusen) jak potrafił (tekst zachowany u Euzebiusza, HE 3,39,16).*

- Warto najpierw zauważyć, że w tekście tym nie mówi się o słowach i czynach Pana (jak w odniesieniu do Ewangelii Marka), tylko o logiach. Dlatego najczęściej uważa się, że wypowiedź Papiasza o Mateuszu odnosi się nie do dzisiejszej Ewangelii według Mateusza, lecz do zbioru logiów Pana. Taki pogląd wyraził jako pierwszy F. Schleiermacher<sup>1</sup> Jego zdaniem słowo *logion* użyte jest tu w znaczeniu obiegowym: sentencja, powiedzenie, wypowiedź, mowa, słowo Pana. W Nowym Testamencie cztery razy wystę-

<sup>1</sup> F. SCHLEIERMACHER, Über die Zeugnisse des Papias von unseren beiden ersten Evangelien, *ThStKr* 5(1832)736-768. Podobnie uważa np. W. SCHMITHALS, *Evangelien, Synoptische, Theologische Realenzyklopädie*, t. 10, Berlin 1982, 574.

puje termin *ta logia*, zawsze w znaczeniu sentencji, słów Pana. P. Grelot stwierdza, że Papiasz interesował się szczególnie "sentencjami" lub "mowami" Jezusa, gdyż je komentował. Był zadowolony z tego, że znalazł je "ułożone porządnie" w źródle różnym od Ewangelii Marka. Dlatego należy wyciągnąć wniosek, że omawiane przez Papiasza dzieło Mateusza było zbiorem sentencji Pana<sup>2</sup>. W takim wypadku dzieło to nie zachowało się do naszych czasów.

Istnieje jednak także możliwość, że "logia" w notatce Papiasza o Mateuszu oznaczają w sensie szerszym relację, względnie przekaz tradycji o Jezusie, a w takim wypadku Papiasz mówiłby o kompletnej Ewangelii, czyli o Ewangelii Mateusza. Przemawia za tym fakt, że tego samego wyrażenia "logia" używa Papiasz na określenie swojego dzieła (*ta hypo tou kyriou e lechthenta e prachthenta*) a także dzieła Marka. Dlatego wielu egzegetów uważa, że Papiasz miał na myśli jednak Ewangelie Mateusza<sup>3</sup>.

- Słowo *hermeneusen* dla jednych egzegetów oznacza "tłumaczył" bądź to w sensie tłumaczenia pisemnego (sens możliwy jeśli "logia" oznaczają "Ewangelię", trudniej go przyjąć jeśli "logia" rozumiemy w sensie wypowiedzi), bądź w sensie szerokim tłumaczenia ustnego (w takim wypadku czasownik powinien być użyty raczej nie w aoryście lecz w *imperfectum*). Zdaniem innych biblistów słowo *hermeneusen* oznacza "interpretował", "wyjaśniał". Według X. Léon-Dufoura w ustach Papiasza ten sens jest bardziej prawdopodobny: w ten sposób Papiasz daje ocenę własnych usiłowań gdy deklaruje, że nie wahał się do swoich wyjaśnień dołączyć to, co wzięt i zatrzymał od prezbiterów (*HE* 3,39,3)<sup>4</sup>.

- Można spróbować sprecyzować motyw dla którego Papiasz wypowiada się o Mateuszu. Papiasz chciał dodać autorytetu swemu dziełu przeciwstawiając je wcześniejszym próbom. Jego wypowiedź należałoby odczytać w następujący sposób: "Logia zostały ułożone w porządku przez Mateusza w języku hebrajskim i były interpretowane przez każdego". Jego myśl należałoby kontynuować: "Lecz ja, Papiasz, wyjaśnię je w pięciu księgach, tak jak je pogrupował Mateusz"<sup>5</sup>

<sup>2</sup> P. GRELOT, *L'Origine dei Vangeli. Controversia con J. Carmignac*, Città del Vaticano 1989, 74. Wcześniej termin "logia" interpretowali w ten sposób: M.J. LAGRANGE, *Évangile selon S. Luc* (EB), Paris 1921<sup>2</sup>, LXXXI; L. VAGANAY, *Matthieu*, DBS 5, 940n.

<sup>3</sup> Np. M. DIBELIUS, *Die Formgeschichte des Evangeliums*, Tübingen 1919, 1966<sup>3</sup>, 234n. przyp. 2; J. DONOVAN, *The Logia in Ancient and Recent Literature*, Cambridge 1924, passim; J. MUNCK, *Presbyters and Disciples of the Lord in Papias*, *HTR* 1959, 223-243; P. FEINE - J. BEHM - W.G. KÜMMEL, *Einleitung in das Neue Testament*, Berlin 1965<sup>13</sup>, 71; R. GRYSO, *À propos du témoignage de Papias sur Matthieu*, *ETL* 41(1965), 530-547; J. KUDASIEWICZ, *Ewangelie synoptyczne, Wstęp do Nowego Testamentu*, red. F. GRYGLEWICZ, Poznań 1969, 182; J. KÜRZINGER, *Papias von Hierapolis und die Evangelien des Neuen Testaments*, Regensburg 1983, 24n.; U.H.J. KÖRTNER, *Papias von Hierapolis: Ein Beitrag zur Geschichte des frühen Christentums*, Göttingen 1983, 154-156; B. ORCHARD, *The Historical Tradition*, B. ORCHARD - H. RILEY, *The Order of the Synoptics. Why Three Synoptic Gospels?*, Macon, Georgia 1987, 191; H. MERKEL, *Die Überlieferungen der Alten Kirche über das Verhältnis der Evangelien*, *The Interrelations of the Gospels* (BETHL 95), red. D.L. DUNGAN, Leuven 1990, 571.

<sup>4</sup> X. LÉON-DUFOUR, *dz. cyt.*, 94.

<sup>5</sup> *Tamże*, 94n.

### b. Ireneusz

Następne świadectwo dotyczące Ewangelii Mateusza pochodzi od Ireneusza, biskupa Lyonu (zmarł około 202 r.), który urodził się w Azji Mniejszej i był jeszcze słuchaczem Polikarpa:

*Mateusz zredagował swoją Ewangelię wśród Hebrajczyków w ich języku, w czasie gdy Piotr i Paweł nauczali w Rzymie i zakładali tam Kościół (Adversus Haereses 3,1,1, zachowane u Euzebiusza, HE 5,8,24).*

Wypowiedź Ireneusza zgadza się ze świadectwem Papiasza, o ile *ta logia* z wypowiedzi Papiasza rzeczywiście identyczne są z "Ewangelią", o której mówi Ireneusz. Biskup z Lyonu własnymi słowami interpretuje tu i precyzuje wypowiedź Papiasza.

W innym miejscu, cytując Mt 3,7nn., Ireneusz stwierdza, że tak powiedział apostoł Mateusz<sup>6</sup>

### c. Orygenes

Także Orygenes (zmarł w r. 254), który działał najpierw w Aleksandrii, a później założył szkołę chrześcijańską w Cezarei, w Palestynie, potwierdza, że pierwsza Ewangelia napisana została przez byłego celnika, późniejszego apostoła Mateusza w języku hebrajskim:

*Najpierw napisana została Ewangelia przez Mateusza, byłego celnika, późniejszego apostoła Jezusa Chrystusa, dla wiernych z judaizmu, w języku hebrajskim (tekst przekazał Euzebiusz, HE 6,25,3-6).*

### d. Euzebiusz z Cezarei

Euzebiusz z Cezarei (zmarł w 339 r.) zebrał w swej Historii Kościoła świadectwa starożytnych autorytetów, ale wyraził także własną opinię pisząc:

*Mateusz nauczał najpierw Hebrajczyków, a gdy chciał pójść do innych narodów, spisał w ojczystym języku swoją Ewangelię, która miała być rekompensatą jego nieobecności dla tych, których zegnał (HE 3,24,5-8).*

### e. Pantenus

Euzebiusz wspomina też aleksandryjskiego nauczyciela Pantenus (zmarł przed r. 200), poprzednika Klemensa Aleksandryjskiego, o którym pisze:

*...Pantenus, o którym mówi się, że udał się do Indii. Mówi się też, że wśród tamtejszych chrześcijan znalazł Ewangelię Mateusza. Tamtych (mieszkańców) nauczał apostoł Bartłomiej i zostawił im hebrajskie pismo Mateusza. Zachowało się ono aż do czasów, o których mówimy (u Euzebiusza, HE 5,10,3).*

<sup>6</sup> IRENEUSZ, *Adv. haer.* 3,9,1 (*Matthaeus enim apostolus....ait*).

Wartość tego świadectwa poddawana jest w wątpliwość. Potwierdza ono jednak istnienie hebrajskiej Ewangelii Mateusza, która to wiadomość nie pochodzi od Papiasza.

#### f. Chryzostom

Jan Chryzostom (zmarł w 407 r.), biskup Konstantynopola, uważany za wybitnego kaznodzieję, napisał:

....*Także Mateusz został napełniony przez Ducha Świętego i napisał swoją Ewangelię: Mateusz celnik!*

*Opowiada się o Mateuszu, że przybyli do niego pewni judeochrześcijanie i prosili go, aby Ewangelię, którą im głosił ustnie, zostawił im także spisaną, i to w języku hebrajskim (Commentarius in Sanctum Matthaeum Evangelistam 1,1.3).*

Wszystkie świadectwa starożytnego Kościoła zgodne są co do dwóch spraw:

- (1) Autorem pierwszej Ewangelii był apostoł Mateusz.
- (2) Ewangelia napisana została w języku hebrajskim (aramejskim).

Obydwa fakty zostały zakwestionowane przez nowożytnych egzegetów.

## 2. Pierwotny język Ewangelii Mateusza

Ojcowie Kościoła zgodni są co do tego, że Mateusz napisał swe dzieło w języku hebrajskim. To stwierdzenie może być różnie rozumiane. Jest prawdą, że w I wieku po Chr. w Qumran powstawały jeszcze dzieła w języku hebrajskim. Zgodnie jednak z ówczesnym sposobem wyrażania się i faktem, że na co dzień posługiwano się wówczas w Palestynie językiem aramejskim, tę notatkę można rozumieć w tym sensie, że pierwotny tekst Ewangelii według Mateusza zredagowany był w języku aramejskim<sup>7</sup>

J. Kürzinger wysunął tezę, że Papiasz posługuje się słowem "*dialekton*" w sensie formy literackiej czy retorycznej; chodziłoby więc tylko o hebrajski sposób wypowiedzi (Mateusz uporządkował przekazy w "stylu hebrajskim")<sup>8</sup>. Gdyby ta hipoteza była słuszna, Papiasz miałby na uwadze dzieło Mateusza w jęz. greckim, a jego końcowe zdanie mówiłoby nie o "tłumaczeniach", lecz o "interpretacjach".

Ale także wcześniej liczni egzegeci byli zdania, że Ewangelia Mateusza została napisana w języku greckim, natomiast stwierdzenie Papiasza odnosili do zbioru logiów. Np. W. Kümmel we Wstępie do Nowego Testamentu pisze: "Ponieważ nie ulega wątpliwości, że nasz Mateusz nie jest tłumaczeniem z języka aramejskiego, od czasów Schleiermachera bardzo często odnoszono wypowiedź Papiasza do hipotetycznego źródła Q lub

<sup>7</sup> J. CARMIGNAC, *La naissance des Évangiles Synoptiques*, Paris 1984, na podstawie faktu, że w I w. po Chr. w Qumran powstawały dzieła w jęz. hebrajskim, twierdzi, że wyrażenie Papiasza *hebraidi dialekto* upoważnia do wniosku, że dzieło Mateusza napisane było w jęz. hebrajskim. P. Grelot (s. 74-76) podtrzymuje tradycyjną już opinię, że Mateusz pisał w ówczesnym języku mówionym, czyli w jęz. aramejskim, zbierając przekaz ustny, a także - prawdopodobnie - fragmenty już spisane w tym języku.

<sup>8</sup> Pogląd Kürzingera przedstawiony jest dokładniej w książce: R. BARTNICKI, *Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*, Warszawa 1996<sup>2</sup>, 29, przyp. 1.

ostatnio do aramejskiej Ewangelii pierwotnej"<sup>9</sup> Egzegeci protestanci minimalizowali wartość tekstu Papiasza. Kümmel radzi, aby "przy rozpatrywaniu literackich zależności między synoptykami nie brać pod uwagę notatki Papiasza pomimo jej starożytności"<sup>10</sup> E. Lohse uważa, że tekst Papiasza "nie daje żadnych pewnych informacji"<sup>11</sup>.

Uczeni wątpili w możliwość istnienia hebrajskiej (aramejskiej) Ewangelii Mateusza przede wszystkim dla następujących racji:

(1) Język grecki Ewangelii Mateusza jest tak dobry, że trudno sobie wyobrazić, by obecna grecka Ewangelia była tłumaczeniem z jęz. aramejskiego. Ewangelia Mateusza ma charakter pisma greckiego zarówno ze względu na styl (zdania podrzędne, *genitivus absolutus*, gra słów) jak i słownictwo (terminy chrześcijańskie, jak: *parousia*, *paliggenesia*). Dlatego np. wybitny egzegeta katolicki X. Léon-Dufour we Wstępie do Ewangelii stwierdza, że fakty te przemawiają za zredagowaniem Ewangelii Mateusza w języku greckim<sup>12</sup>.

(2) Ponieważ większość egzegetów wychodzi z założenia, że autor Ewangelii Mateusza korzystał z Ewangelii Marka przy dużym podobieństwie obydwu Ewangelii (czasami są to teksty dosłownie się zgadzające) - trudno jest im wyobrazić sobie pierwotną hebrajską (aramejską) Ewangelię.

(3) Także różnorodność cytatów Starego Testamentu (jedne pochodzą z tekstu hebrajskiego, inne z Septuaginty) może być argumentem za tym, że pierwotnym językiem Ewangelii był grecki<sup>13</sup>.

Można jednak wysunąć kontrargumenty wobec wszystkich tych tez:

Ad (1) i (3): Dobry język grecki Ewangelii Mateusza zawdzięczać możemy tłumaczowi. Tłumacz Ewangelii mógł się odwoływać podczas swojej pracy zarówno do tekstu hebrajskiego Biblii jak i do Septuaginty.

Ad (2): Problem synoptyczny w różny sposób jest obecnie rozwiązywany i pierwszeństwo Ewangelii Marka bynajmniej nie jest sprawą oczywistą.

Z racji filologicznych wzrasta przekonanie, że obecne greckie Ewangelie są tłumaczeniem aramejskich oryginałów lub opierają się na aramejskich źródłach<sup>14</sup>. We wszystkich Ewangeliach uczeni dostrzegają silne wpływy aramejskie. Może najciekawszy jest pogląd katolickiego egzegety L. Vaganaya, że pierwotna aramejska Ewangelia była pierwszą

<sup>9</sup> W. G. KÜMMEL, *Einleitung in das Neue Testament*, Heidelberg 1983<sup>21</sup>, 29.

<sup>10</sup> Tamże.

<sup>11</sup> E. LOHSE, *Die Entstehung des Neuen Testaments*, Stuttgart 1983<sup>4</sup>, 90.

<sup>12</sup> X. LÉON-DUFOUR, *dz. cyt.*, 97.

<sup>13</sup> D.A. CARSON - D.J. MOO - L. MORRIS, *An Introduction to the New Testament*, Grand Rapids 1992, 68.

<sup>14</sup> C.F. BURNEY, *The Poetry of our Lord*, Oxford 1925 ; TENZE, *The Aramaic Origin of the Fourth Gospel*, Oxford 1922 ; C.C. TORREY, *The Four Gospels: A New Translation*, London 1933; M. BLACK, *An Aramaic Approach to the Gospels and Acts*, Oxford 1946; F. ZIMMERMANN, *The Aramaic Origin of the Four Gospels*, New York 1979; C. TRESMONTANT, *Le Christ hébreu. La langue et l'age des Évangiles*, Paris 1983, *passim*; J. CARMIGNAC, *dz. cyt.*, *passim*.

Ewangelią i od niej pochodzą wszystkie trzy kanoniczne Ewangelie synoptyczne<sup>15</sup>. Ponieważ Jezus nauczał w jęz. aramejskim, jest jak najbardziej możliwe, że pierwotna Ewangelia została zredagowana w tym języku.

Tekstem Papiasza zajmowali się dokładnie Th. Zahn i W. Michaelis. Ich zdaniem tekst Papiasza należy rozumieć w tym sensie, że Mateusz zredagował swoją Ewangelię w "jęz. hebrajskim", tzn. aramejskim (por. Dz 21,40; 26,14; J 20,16). Ponieważ zaś treść Ewangelii należało przybliżyć także słuchaczom (w mniejszym stopniu czytelnikom) nie znającym języka aramejskiego, "każdy" sam musiał się podjąć tłumaczenia. "Każdy" oznacza tu dwujęzycznych misjonarzy chrześcijańskich. Te tłumaczenia, dokonywane ustnie, dotyczyły zazwyczaj potrzebnych w danym momencie fragmentów<sup>16</sup>.

Należy przypuszczać, że aramejska Ewangelia Mateusza znana była daleko poza granicami wspólnoty judeochrześcijańskiej. Choć w innych wspólnotach znana była Ewangelia Marka lub Łukasza, wspólnoty greckie pragnęły dowiedzieć się, co chce im powiedzieć Bóg poprzez Ewangelię Mateusza. Dwujęzyczni lektorzy próbowali tłumaczyć jej fragmenty.

Patrząc z tego punktu widzenia *hermeneuein* (w zdaniu: "...tłumaczył zaś każdy jak potrafił") należałoby rozumieć w sensie tłumaczenia. Jak nieco później w północnej Afryce w sposób spontaniczny dokonywano tłumaczenia Biblii na łacinę, podobnie w greckich wspólnotach Azji Mniejszej tłumaczono Ewangelię Mateusza na jęz. grecki. W czasach Papiasza (około 130 r.) grecka Ewangelia Mateusza była już dosyć rozpowszechniona. Zahn uważał, że tłumaczenia dokonano pod koniec pierwszego wieku, raczej przed r. 90<sup>17</sup>. Wydaje się iż można przyjąć, że przekład sporządzono już wcześniej<sup>18</sup>.

Istnieje przypuszczenie, że sam Mateusz przetłumaczył swoją Ewangelię z aramejskiego na grecki, ale nie jest to pewne<sup>19</sup>.

Zahn stwierdził, że wiadomość o hebrajskiej Ewangelii Mateusza w starożytnym Kościele nigdy nie była kwestionowana. Jej istnienie poświadczają: Hieronim (zm. 419), Efreem Syryjczyk (zm. 377), Epifaniusz (zm. 403), Augustyn (zm. 430), Grzegorz z Nazjanzu (zm. 390)<sup>20</sup>. Nie jest wykluczone, że gdzieś możemy jeszcze natrafić na ślad tej Ewangelii<sup>21</sup>.

<sup>15</sup> L. VAGANAY, *Le problème synoptique*, Paris 1954. Podobne stanowisko zajął Th. ZAHN, *Einleitung in das Neue Testament*, t.2, Leipzig 1899, 325. Jego zdaniem jest jednak nieprawdopodobne, żeby Łukasz znał Ewangelię Mateusza (s. 408).

<sup>16</sup> Th. ZAHN, *dz. cyt.*, 260nn; W. MICHAELIS, *Einleitung in das Neue Testament*, Bern 1961<sup>3</sup>, 27.

<sup>17</sup> Th. ZAHN, *dz. cyt.* 265.

<sup>18</sup> J.H.A. EBRARD, *Wissenschaftliche Kritik der evangelischen Geschichte*, Frankfurt 1868<sup>3</sup> uważał, że tłumaczenia dokonano przed r. 70. Za wcześniejszą datą tłumaczenia opowiedzieli się także: L. ALBRECHT, *Das Neue Testament in die Sprache der Gegenwart übersetzt und kurz erläutert*, Giessen 1980<sup>12</sup>, 13 przyp.1; E. MAUERHOFER, *Einleitung in die Schriften des Neuen Testaments*, t.1, Neuhausen 1995, 66.

<sup>19</sup> L. ALBRECHT, *tamże*.

<sup>20</sup> Th. ZAHN, *dz. cyt.*, 266-268.

<sup>21</sup> G. HOWARD, Was the Gospel of Matthew Originally Written in Hebrew, *BibRev* 2(1986) nr 4, 15-25; TENZE, *The Gospel of Matthew according to a Primitive Hebrew Text*, Macon 1987, passim, dowo-

Hebrajska Ewangelia Mateusza zaginęła, ale żyła w Kościele Ewangelia grecka jako jej autentyczne, kanoniczne tłumaczenie.

### 3. Kim był Mateusz

Jakich wiadomości o Mateuszu dostarcza nam Nowy Testament ?

Jego imię znaczy " dar Jahwe". W wykazach apostołów zajmuje siódme (Mk 3,18; Łk 6,15) lub ósme (Mt 10,3; Dz 1,13) miejsce. Ponadto jego imię pojawia się w Mt 9,9, z okazji powołania celnika w Kafarnaum. Na liście w Mt 10,3 również jest wspomniane, że Mateusz był celnikiem. Ponieważ powołanie z Mt 9,9-13 ze szczegółami powtórzone jest w Mk 2,13-17 i Łk 5,27-32, ale w tych dwóch tekstach mowa jest o celniku Lewim, nie ulega wątpliwości, że Lewi jest identyczny z apostołem Mateuszem. We wszystkich trzech Ewangeliach opis powołania następuje po opisie uzdrowienia paralityka. Także kontekst następujący po opisie powołania jest u wszystkich synoptyków ten sam: pytanie o post.

W.F. Albright i C.S. Mann wyrażają przekonanie, że imię Lewi wskazuje na przynależność do pokolenia Lewiego ("Mateusz, lewita", we wczesnej tradycji zamieniono na imię własne)<sup>22</sup>. Inni są zdania, że zmiana lingwistyczna z "lewita" na "Lewi" jest mało prawdopodobna<sup>23</sup>

Ojciec Mateusza nazywał się Alfeusz (Mk 2,14), ale był to ktoś inny niż ojciec Jakuba, który miał to samo imię. Gdyby Mateusz i Jakub byli braćmi, byłiby wtedy określani jako bracia na liście apostołów, analogicznie jak pary braci: Piotr i Andrzej oraz synowie Zebedeusza: Jan i Jakub. W Mt 10,3 i Dz 1,13 Mateusz i Jakub umieszczeni są obok siebie, ale nie są nazwani braćmi.

Mateusz był celnikiem w Kafarnaum, a więc na terytorium Heroda Antypasa. Nie był w takim razie urzędnikiem rzymskim. Albo był urzędnikiem w służbie tetrarchy Heroda Antypasa (por. J 4,46; Łk 8,3) albo podwładnym przedsiębiorcy, który wydzierżawił prawo do pobierania cła na terenie miasta lub większego regionu. Z racji swojego stanowiska potrafił pisać, co wówczas nie było oczywiste, oraz obok aramejskiego znał także język grecki.

Pewne wiadomości o Lewim lub Mateuszu przekazała starożytna tradycja ale nie są one pewne. Apokryficzna Ewangelia Piotra 13,60 opowiada, że Lewi był obecny przy pierwszym ukazaniu się Zmartwychwstałego nad jeziorem Galilejskim. Syryjskie Didaskalia 5,27n. mówią, że po niewiastach Jezus ukazał się najpierw Mateuszowi. Herakleon donosi, jakoby Mateusz nie umarł śmiercią męczeńską (w tekście przekazany przez Klemensa Aleksandryjskiego, Stromateis 4,9).

---

dzi, że w British Library odnalazł oryginalną kopię Ewangelii Mateusza w jęz. hebrajskim, ukrytą w mało znanym czternastowiecznym hebrajskim rękopisie. Por. S. MĘDALA, Nowe źródło do badań przekazu Ewangelii Mateusza, *RBL* 42(1989), 249-259.

<sup>22</sup> W.F. ALBRIGHT - C.S. MANN, *Matthew* (AB), Garden City 1981, CLXXVIIInn.

<sup>23</sup> D. A. CARSON - D.J. MOO - L. MORRIS, *An Introduction to the New Testament*, Grand Rapids 1992, 72.

#### 4. Hipotezy co do autorstwa Ewangelii Mateusza

Wydawać by się mogło, że jest jasne, o jakim Mateuszu jest mowa, gdy np. Orygenes stwierdza: "pierwsza Ewangelia napisana została przez byłego celnika, późniejszego apostoła Jezusa Chrystusa, Mateusza" (według Euzebiusza, HE 6,25,4). Jak wiadomo, tytuł Ewangelii ("*euaggelion kata Matthaion*") został dodany już po jej zredagowaniu, ale jest bardzo stary, w każdym razie starszy niż świadectwo Papiusza<sup>24</sup>

Ten przekaz starożytnego Kościoła z różnych racji był negowany w czasach nowożytnych. D. Guthrie a za nim E. Mauerhofer podają przegląd argumentów wysuwanych przeciwko autorstwu apostoła Mateusza<sup>25</sup>, wysuwają także kontrargumenty.

##### a. Teoria dwóch źródeł

Dla zwolenników teorii dwóch źródeł największą przeszkodą w przyjęciu danych przekazanych przez tradycję starożytnego Kościoła jest przekonanie, że Ewangelia Mateusza jest przeredagowaną wersją Ewangelii Marka. Ich zdaniem autor Ewangelii Mateusza nie tylko korzystał z Ewangelii Marka, lecz ją po prostu prawie całą włączył do swego dzieła. Jeśli ta hipoteza jest prawdziwa, należałoby przyjąć, że apostoł korzystał ze źródła, którego autorem nie był apostoł, co - zdaniem zwolenników teorii dwóch źródeł - jest niemożliwe. W takim razie albo trzeba odrzucić teorię dwóch źródeł albo przyjąć, że Mateusz nie należał do kręgu Dwunastu<sup>26</sup>. Charakterystyczne jest stwierdzenie Michaelisa, że Mateusz uważany jest za autora Ewangelii tylko przez tych egzegetów, którzy odrzucają teorię dwóch źródeł<sup>27</sup>

Niektórzy egzegeci (D. Guthrie, R.M. Grant) próbowali dowodzić, że przyjmowane przez nich czasowe pierwszeństwo Ewangelii Marka wcale nie musi wykluczać możliwości, że autor Ewangelii Mateusza był apostołem i naocznym świadkiem. Nawet jeśli wydaje się to dziwne, że naoczny świadek korzysta ze źródła z "drugiej ręki" (pomimo uwiarygodnienia przez Piotra), to z drugiej strony takie wykorzystanie potwierdza autentyczność Ewangelii Marka<sup>28</sup>.

- Kontrargument. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że obecnie teoria dwóch źródeł przez wielu egzegetów nie jest akceptowana, a więc nie można posługiwać się tym argumentem.

<sup>24</sup> A. SAND, *Das Matthäus-Evangelium* (Erträge der Forschung 275), Darmstadt 1991, 12.

<sup>25</sup> D. GUTHRIE, *New Testament Introduction*, Downers Grove 1990<sup>4</sup>, 49nn.: E. MAUERHOFER, *dz. cyt.*, 67-70.

<sup>26</sup> O. CULLMANN, *Einführung in das Neue Testament*, München 1968, 37; W.G. KÜMMEL, *dz.cyt.*, 92, W. MICHAELIS, *Einleitung in das Neue Testament*, Bern 1961<sup>3</sup>, 31n. uważają ten drugi wniosek za prawdziwy.

<sup>27</sup> W. MICHAELIS, *dz. cyt.*, 32, który wskazuje na B.C. BUTLER, *The Originality of St. Matthew. A Critique of the Two-Document Hypothesis*, Cambridge 1951. E. MAUERHOFER, *dz. cyt.*, 67, przypis 90.

<sup>28</sup> D. Guthrie w trzecim wydaniu *Introduction*, 1970, 42; R.M. GRANT, *A Historical Introduction to the New Testament*, London 1963, 129.

### b. Obserwacje językowe

Wielu uczonych neguje możliwość zredagowania Ewangelii Mateusza przez naoczno-ego świadka, gdyż - ich zdaniem - Ewangelia Marka jest o wiele bardziej spontaniczna, żywa. Gdyby Ewangelie Mateusza zredagował naoczny świadek, jej styl powinien być bardziej spontaniczny. "Naoczny świadek opowiadałby historię ewangeliczną tak, jak ją przeżywał. Tymczasem Ewangelia Mateusza zredagowana jest na podstawie przemyślanego planu, który bardzo często zmienia historyczną sytuację szczegółów. Zawiera materiał tak pogrupowany jak wymagały tego potrzeby misyjne"<sup>29</sup>

- Moc dowodowa tego argumentu jest jednak słaba. Fakt, że styl opowiadania Ewangelii jest mniej żywy, a cała Ewangelia uporządkowana jest według pewnej koncepcji (pięć wielkich mów, między nimi opowiadania), nie wyklucza jeszcze możliwości zredagowania jej przez apostoła. Miał dosyć czasu, by przemyśleć koncepcję swej Ewangelii, nawet jeśli napisał ją przed rokiem 60 (przy wczesnej dacie).

### c. Kolektywny pseudonim (G.D. Kilpatrick)

G.D. Kilpatrick wyraził pogląd, że *ta logia* w cytacie Papiasza odnoszą się do całej Ewangelii Mateusza, ale tytuł *kata Matthaion* jest kolektywnym pseudonimem. Kilpatrick sądził, że byłoby niemożliwe, by Ewangelia Mateusza powszechnie została przyjęta za kanoniczną, gdyby (jak było w przypadku Ewangelii apokryficznych) pojedyncza osoba napisała Ewangelie pod pseudonimem Mateusza. Jego zdaniem jest bardziej prawdopodobne, że cała wspólnota, w której i przez którą Ewangelia została zredagowana, ukryła się pod pseudonimem Mateusza<sup>30</sup>

- Trzeba jednak zakwestionować całą hipotezę. Dlaczego jedynie Ewangelia Mateusza miałyby się ukazać pod kolektywnym pseudonimem? Dlaczego Kilpatrick nie postuluje tego wobec Ewangelii Marka i Łukasza? Temu pogładowi przeczy cała tradycja starożytnego Kościoła.

### d. Szkoła Mateusza

K. Stendahl uważał, że Ewangelia Mateusza powstała w szkole Mateusza podobnej do szkół znanych z Qumran. Ewangelia Mateusza jest podręcznikiem sporządzonym przez tę szkołę<sup>31</sup>. Już wcześniej P. Gaechter wyraził pogląd, że Mateusz był wykształconym rabinem, który później stał się celnikiem<sup>32</sup>. Według Stendahla był to rabbi Mateusz, którego nie można dokładniej zidentyfikować. G. Strecker uważał, że Mateusz był chrześcijańskim uczniem w Piśmie<sup>33</sup>. Dla W. Schmithals Mateusz był kierownikiem szkoły

<sup>29</sup> P. FEINE, *Einleitung in das Neue Testament*, Leipzig 1930<sup>5</sup>, 44; por. W.G. KÜMMEL, *dz. cyt.*, 92.

<sup>30</sup> G.D. KILPATRICK, *The Origins of the Gospel according to St. Matthew*, Oxford 1946., 139.

<sup>31</sup> K. STENDAHL, *The School of St. Matthew and its Use of the Old Testament* (ASNU 20), Uppsala 1954, 20.

<sup>32</sup> Jego pogląd wspomina E. MAUERHOFER, *dz. cyt.*, 69, przypis 99.

<sup>33</sup> G. STRECKER, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchung zur Theologie des Matthäus* (FRLANT 82), Göttingen 1962<sup>2</sup>, 39.

katechetycznej<sup>34</sup> lub nauczycielem w szkole katechetycznej<sup>35</sup> U. Luz sądzi, że Mateusz był nauczycielem, ale nie kierownikiem szkoły, lecz twórczym eksponentem swej wspólnoty<sup>36</sup>. J. Gnilka rozróżnia pomiędzy wspólnotą i szkołą Mateusza, a we wspólnocie wyróżnia stan nauczycielski<sup>37</sup> U. Schnelle stwierdza, że Mateusz działał w swojej wspólnocie jako nauczyciel<sup>38</sup>

- Pomysł ze szkołą jest bliższy rzeczywistości niż kolektywny pseudonim. Można jednak wyrazić zdziwienie, dlaczego tradycja starożytnego Kościoła przekazała dokładne wiadomości tylko o jednej osobie (o imieniu Mateusz), pomijając milczeniem całą szkołę?<sup>39</sup>

### e. Kryteria wewnętrzne

Autorstwo apostoła Mateusza odrzucane jest także na podstawie kryteriów wewnętrznych. Liczni egzegeci uważają, że apostołowi Mateuszowi przypisane zostało autorstwo Ewangelii na podstawie tekstów Mt 9,9; 10,3. W tych dwóch miejscach (powołanie celnika Mateusza: 9,9-13; katalog dwunastu apostołów: 10,1-4) dwa razy wymieniony jest uczeń (i apostoł ?) Mateusz. Tymczasem w paralelnych opowiadaniach Marek i Łukasz mówią o powołaniu celnika Lewiego, natomiast w "katalogach apostołów" wszyscy synoptycy umieszczają Mateusza. Zdaniem wielu egzegetów nieznanemu redaktorowi w Mt 9,9 dokonał zmiany imienia: w miejsce nieznanego Lewiego wstawił Mateusza, który był znany jemu i jego wspólnocie. W Mt 10,3 Mateusz otrzymał przydomek "celnik" i w ten sposób został utożsamiony z celnikiem z perykopy o powołaniu.

Przyczyną tej zamiany miało być to, że dla redaktora Ewangelii wielką rolę odgrywał krąg Dwunastu. W ten sposób ewangelista związał swoją wspólnotę z uczniem Pańskim i członkiem kolegium Dwunastu, a poprzez niego z Jezusem, którego naukę otrzymuje wspólnota w Ewangelii<sup>40</sup>. Dlaczego zaś wybrany został Mateusz, a nie inny członek Dwunastu? Prawdopodobnie dlatego, że pamiętano jeszcze, iż apostoł Mateusz był celnikiem, dlatego pasowała do niego historia powołania Lewiego.

- Odpowiedź. W starożytnym Kościele wyjaśniano zazwyczaj, że Lewi i Mateusz to dwa imiona tego samego człowieka lub imię i przydomek. Tak uważają również niektórzy współcześni egzegeci. Hipoteza zamiany Lewiego na Mateusza w Mt 9,9 nie jest potwierdzona przez argumenty historyczne. Powołany przez Jezusa celnik, późniejszy

<sup>34</sup> W. SCHMITHALS, *Evangelien*, TRE 10(1982), 619. Podobnie sądzi M. HENGEL, *ThR* 52(1987), 342n. przypis 28.

<sup>35</sup> W. SCHMITHALS, *Einleitung in die drei ersten Evangelien*, Berlin 1985, 383.

<sup>36</sup> U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus* (EKK 1.2), t. 1, Zürich 1990, 60n.76.

<sup>37</sup> J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* (Herder TKNT 1.2), t. 2, Freiburg 1988, 516. 532.

<sup>38</sup> U. SCHNELLE, *Einleitung in das Neue Testament* (UTB 1830), Göttingen 1994, 259.

<sup>39</sup> E. MAUERHOFER, *Einleitung in die Schriften des Neuen Testaments*, t. 1, Neuhausen 1995, 70.

<sup>40</sup> W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus* (THNT 1), Berlin 1981<sup>5</sup>, 270 ; U. LUZ, *dz. cyt.*, t. 2, 42 ; A. SAND, *Das Matthäus-Evangelium* (Erträge der Forschung 275), Darmstadt 1991, 12 ; U. SCHNELLE, *dz. cyt.*, 258n.

ewangelista, nosił dwa imiona semickie. Przeciwnicy utożsamiania Lewiego z Mateuszem wysuwają zarzut, że nie było wówczas zwyczaju nadawania dwóch imion semickich. Rzeczywiście - gdy noszono dwa imiona - drugie było przeważnie greckie lub łacińskie (np. Józef Justus, Dz 1,23; Jan Marek, Dz 12,12; Szawel Paweł, Dz 13,9. Jednak także w Nowym Testamencie poświadczono jest używanie dwóch imion semickich: Szymon Kefas, Józef Barnabas (Dz 4,36). W obu tych przypadkach drugie imię semickie zostało dodane później przez Jezusa lub apostołów. Podobnie imię Mateusz otrzymał celnik Lewi prawdopodobnie od Jezusa w momencie powołania go na apostoła<sup>41</sup>

Zdaniem wielu egzegetów Mateusz pełnił w swojej wspólnocie funkcję *nauczyciela* (por. punkt d.). Wskazywać mają na to teksty: Mt 13,52; 23,34. Także sposób obchodzenia się z Pismem św. i katechetycznie ukierunkowane etyczne wskazania tej Ewangelii mają dowodzić wykształcenia ewangelisty<sup>42</sup>.

Trwa spór o to, czy Mateusz był judeochrześcijaninem<sup>43</sup> czy poganochrześcijaninem<sup>44</sup>. Obydwie możliwości można uzasadniać na podstawie Ewangelii.

Za Mateuszem - *judeochrześcijaninem* przemawiają następujące racje:

- a) Zasadniczo pozytywny stosunek do Prawa (por. Mt 5,17-20; 23,3a.23b).
- b) Ciągłe odwoływanie się do Starego Testamentu i podkreślanie wypełnienia się proroctw (por. Mt 1,22n.; 2,5n.15.17n.; 3,3; 4,14-16; 8,17 i in.).
- c) Ograniczenie misji Jezusa wyłącznie do Izraela (por. Mt 10,5n.; 15,24).
- d) Mateuszowa wspólnota zachowuje jeszcze szabat (por. Mt 24,20).
- e) Mateuszowa wspólnota pozostaje jeszcze we wspólnocie z judaizmem (por. Mt 17,24-27; 23,1-3).
- f) Typologia Mojżeszowa w Mt 2,13nn.; 4,1n.; 5,1 oraz pięć wielkich mów wskazują na podobieństwo Jezusa do Mojżesza.
- g) Język, budowa, recepcja Biblii, sposób argumentacji oraz *Wirkungsgeschichte* Ewangelii Mateusza wskazują na judeochrześcijańskiego autora.

Istnieją jednak w Ewangelii Mateusza także teksty, które pisane są z *poganochrześcijańskiego* punktu widzenia:

<sup>41</sup> Por. A. WIKENHAUSER - J. SCHMID, *Einleitung in das Neue Testament*, Freiburg 1972<sup>6</sup>, 230; J. KUDASIEWICZ, *Ewangelie synoptyczne, Wstęp do Nowego Testamentu*, red. F. GRYGLEWICZ, Poznań 1969, 180; TENŻE, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Warszawa 1986, 173n.

<sup>42</sup> Ale U. Luz podkreśla, że Mateusz nie był uczonym w Piśmie w sensie rabinicznie wykształconego egzegety. Luz wysoko ceni dobre wyczucie języka greckiego i synagogalne wykształcenie Mateusza. U. LUZ, *dz. cyt.*, t. 1, 76n.

<sup>43</sup> Tak np. U. LUZ, *dz. cyt.*, t.1, 62n.; J. GNILKA, *dz. cyt.*, t. 2, 515n.; U. SCHNELLE, *dz. cyt.*, 259 przy-  
pis 234.

<sup>44</sup> Np. P. NEPPER-CHRISTENSEN, *Das Matthäusevangelium. Ein judenchristliches Evangelium ?* (ATHd 1), Arhus 1954, 202-208; W. TRILLING, *Das wahre Israel. Studien zur Theologie des Matthäusevangeliums* (StANT 10), München 1964<sup>3</sup>, 215; G. STRECKER, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchung zur Theologie des Matthäus* (FRLANT 82), Göttingen 1962, 15-35; R. WALKER, *Die Heilsgeschichte im ersten Evangelium* (FRLANT 91), Göttingen 1967, passim ; J.P. MEIER, *Law and History in Matthew's Gospel* (AnBib 71), Roma 1976, 14-21.

a) Uniwersalizm zbawczy w Ewangelii (por. Mt 28,18-20; 8,11n.; 10,18; 12,18.21; 13,38a; 21,43-45; 22,1-14; 24,14; 25,32; 26,13) wskazuje wyraźnie na prowadzenie już od pewnego czasu misji wśród pogan.

b) Niezachowywanie przepisów rytualnych (por. Mt 15,11.20b; 23,25n.).

c) Krytyka Prawa; szczególnie w antytezach Kazania na Górze (Mt 5,21-48) Jezus stawia siebie ponad autorytet Mojżesza, co nie ma żadnej paraleli w starożytnym judaizmie.

d) Mateusz ciągle polemizuje z faryzejską kazuistyką (por. Mt 5,20; 6,1nn.; 9,9nn.; 12,1nn.9nn.; 15,1nn.; 19,1nn.; 23,1nn.).

e) Mateusz unika arameizmów (por. Mk 1,13/Mt 4,2; Mk 5,41/Mt 9,25; Mk 7,34/ Mt 15,30; Mk 7,11/Mt 15,5).

f) Mateuszowa wspólnota zachowuje wyraźny dystans wobec synagogi (por. Mt 23, 34b: *en tais synagogais hymon - w waszych synagogach* Mt 7,29b: *kai ouk hos hoi grammateis auton - a nie jak ich uczeni w Piśmie*).

g) Rytualne przepisy dotyczące szabatu straciły znaczenie (por. Mt 12,1-8).

h) Historiozbawcze oddzielenie polegające na odrzuceniu Izraela dla Mateusza już od dawna jest rzeczywistością (por. Mt 21,43; 22,9; 8,11n.; 21,39nn.; 27,25; 28,15)<sup>45</sup>.

U. Schnelle stwierdza, że w takiej sytuacji najrozsądniej będzie przyjąć, że ewangelista Mateusz był przedstawicielem *liberalnego hellenistycznego judeochrześcijaństwa diaspory*<sup>46</sup> Przemawiać ma za tym nie uwzględnienie problematyki obrzezania w Ewangelii Mateusza, co w konserwatywnym judaizmie palestyńskim uchodziłoby za lekceważenie Tory, natomiast w hellenistycznej diasporze praktyka taka była rozpowszechniona.

Także współcześnie istnieją jednak egzegeci, którzy uważają, że żadna z podanych wyżej hipotez nie jest przekonująca i podtrzymują opinię starożytnego Kościoła, że autorem Ewangelii był były celnik, późniejszy apostoł Mateusz. Przeciwno późniejszemu użyciu imienia Mateusza jako pseudonimu przemawiać ma i to, że nie odgrywał on wybitnej roli w pierwotnym Kościele. Inne imiona, np. Piotra czy Jakuba, bardziej nadawałyby się na pseudonimy<sup>47</sup> E. Mauerhofer podaje, że za autorstwem znanego nam z Ewangelii apostoła Mateusza opowiedzieli się: Tenney<sup>48</sup>, Guthrie<sup>49</sup>, Harrison (z ograniczeniami)<sup>50</sup>, Albrecht<sup>51</sup>, Zahn<sup>52</sup>. Listę tę można oczywiście poszerzyć. Za identyfikacją

<sup>45</sup> U. SCHNELLE, *dz. cyt.*, 259n.

<sup>46</sup> *Tamże*, 260.

<sup>47</sup> D. GUTHRIE, *dz. cyt.*, 52 ; E. MAUERHOFER, *dz. cyt.*, 73.

<sup>48</sup> M.C. TENNEY, *Die Welt des Neuen Testaments*, Marburg 1979,163n.

<sup>49</sup> D. GUTHRIE, *dz. cyt.*, 52n.

<sup>50</sup> E.F. HARRISON, *Introduction to the New Testament*, Grand Rapids 1971, 177.

<sup>51</sup> L. ALBRECHT, *Das Neue Testament in die Sprache der Gegenwart übersetzt und kurz erläutert*, Giessen 1980<sup>12</sup>,11n.

<sup>52</sup> Th. ZAHN, *Einleitung in das Neue Testament*, t. 2, *dz. cyt.*, 258nn.

autora Ewangelii z apostołem Mateuszem opowiadają się też m.in.: Reicke<sup>53</sup>, Gundry<sup>54</sup>, Farmer<sup>55</sup>, Orchard<sup>56</sup>, Schulz<sup>57</sup> Mauerhofer<sup>58</sup>.

J. Kudasiewicz uważa, że można pogodzić współczesną krytykę z danymi tradycji. Stwierdza, że: „Nie tylko badania naukowe, ale nawet pogłębiona i refleksyjna lektura Ewangelii Mateusza odkrywa w niej dwie różniące się warstwy: w języku, treści i środowisku powstania. Najpierw widać to w języku: z jednej strony dostrzega się tu wyraźne ślady semickie i koloryt palestyński, z drugiej zaś poprawność, a nawet pewną elegancję języka greckiego. Owa dwuwarstwowość ujawnia się również w treści: liczne motywy projudaistyczne, a równocześnie zdecydowana polemika z Izraelem i jego przywilejami... Na koniec dwa oblicza dostrzega się również w środowisku powstania: z jednej strony liczne aluzje wskazujące na Palestynę jako na *Sitz im Leben* Ewangelii Mateusza, z drugiej zaś z tego samego dzieła przeziiera *Sitz im Leben* Kościoła już zorganizowanego, posiadającego teologów pracujących nad tekstami dla misji i katechezy...

Z tej oczywistej dwuwarstwowości wynika, że Ewangelia Mateusza formowała się przynajmniej w dwu etapach... Pierwszy etap formacji, zgodnie ze świadectwami Ojców Kościoła, to powstanie Ewangelii Mateusza w "dialekcie hebrajskim", który oznacza język aramejski lub raczej *semicko-judaistyczny sposób przedstawiania i kompozycji*. Ewangelia ta powstała w Palestynie przed r. 64-67; przeznaczona była dla nawróconych z judaizmu.. W kompozycji swej Ewangelii wykorzystał Mateusz "Źródło mów Pańskich" (Q), które jest wcześniejsze od jego Ewangelii...

Drugi etap formacji Ewangelii Mateusza możemy ustalić i scharakteryzować w oparciu o krytykę wewnętrzną. Tendencje antyjudajstyczne, uniwersalizm zbawienia i misji, ślady zaawansowanej pracy teologicznej wskazują na *Sitz im Leben* różne od poprzedniego tak chronologicznie jak również geograficznie. Wspomniane tendencje teologiczne rozwinęły się dopiero po r. 70, tj. po zburzeniu Jerozolimy i po oddzieleniu się Kościoła od Synagogi. Dla chrześcijan powstała nowa sytuacja, nowe problemy, które domagały się wyjaśnienia w świetle nauki Jezusa. Na te problemy odpowiadała nowa redakcja Ewangelii Mateusza, która nie tylko była przekładem, względnie powtórzeniem pierwszej, lecz pewnego rodzaju nowym, poszerzonym i przepracowanym wydaniem pierwszego Mateusza. Przy opracowywaniu tej drugiej redakcji wykorzystano również nowe źródła, szczególnie Ewangelię Marka<sup>59</sup>. Trzeba przyznać, że przedstawiona argumentacja brzmi przekonująco.

<sup>53</sup> B. REICKE, *The Roots of the Synoptic Gospels*, Philadelphia 1986, 160.

<sup>54</sup> R.H. GUNDRY, *Matthew. A Commentary on his Literary and Theological Art*, G.Rapids 1982, 620.

<sup>55</sup> W.R. FARMER, *The Synoptic Problem*, New York 1976<sup>2</sup>

<sup>56</sup> B. ORCHARD - H. RILEY, *The Order of the Synoptics. Why Three Synoptic Gospels ?*, Macon 1987, 239 - 245.

<sup>57</sup> H.J. SCHULZ, *Die apostolische Herkunft der Evangelien* (QD 145), Freiburg 1993, 218-242.

<sup>58</sup> E. MAUERHOFER, *dz. cyt.*, 70.

<sup>59</sup> J. KUDASIEWICZ, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj, dz. cyt.*, 187n. Podobny pogląd wyrażony jest w: W.D. DAVIES - D.C. ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew* (ICC), t.1, Edinburgh 1988, 58-72.

Podsumowując całą dyskusję można chyba stwierdzić, że na podstawie wysuwanych argumentów trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, czy autorem Ewangelii Mateusza był apostoł Mateusz czy ktoś inny - prawdopodobnie judeochrześcijanin z hellenistycznej diaspory. Autorytet tej księgi nie jest zależny od kwestii autorstwa, bo jest to dzieło natchnione i kanoniczne.

Istnieją bardzo poważne racje by przyjąć, że pierwotnie Ewangelia ta napisana była w języku semickim. Oryginał się nie zachował, jesteśmy jedynie w posiadaniu kanonicznej Ewangelii w języku greckim. Zapewne nie jest to tłumaczenie dosłowne, lecz raczej opracowanie i adaptacja dzieła Mateusza, z wykorzystaniem także źródeł greckich (podobnie targumy i Septuaginta są nie tylko tłumaczeniem lecz i opracowaniem tekstu hebrajskiego). Nowe opracowanie Ewangelii Mateusza nie zmieniło istoty dzieła, ale nadało mu nowy charakter literacki. Praca translacyjna w wielu miejscach zachowała ślady substratu semickiego.

Nie ma poważnych racji, dla których nie można by przyjąć, że zgodnie z danymi tradycji autorem pierwotnej, semickiej Ewangelii Mateusza był apostoł Mateusz. Natomiast autorem tłumaczenia na jęz. grecki, albo lepiej: ostatnim redaktorem Ewangelii był już ktoś inny - judeochrześcijanin z hellenistycznej diaspory.

## AUTORENSCHAFT DES MATTHÄUSEVANGELIUMS IM LICHTE DER AUSSAGEN DER AUTOREN DER ANTIKEN KIRCHE UND DER MODERNEN EXEGETEN

### *(Zusammenfassung)*

Roman Bartnicki analysiert die Aussagen der Autoren der alten Kirche und der modernen Exegeten, was ihn zu folgendem Schluß berechtigt:

Es ist schwer zu entscheiden, ob der Verfasser des Matthäusevangeliums der Apostel Matthäus oder ein hellenistischer Judenchrist war. Es ist möglich, daß das Matthäusevangelium ursprünglich in semitischer Sprache geschrieben wurde. Das griechische, uns bekannte, Matthäusevangelium ist nicht bloß eine Übersetzung, sondern eine Bearbeitung und Adaptation des Werkes von Matthäus, unter Benutzung griechischer Quellen.

Man kann annehmen, daß der Apostel Matthäus der Verfasser des ursprünglichen semitischen Evangeliums war. Der unbekannte Judenchrist war der letzte Redakteur des Matthäusevangeliums.